

«Ez da gauza bera ‘espetxeak euren jabeentzat’ edo ‘espetxeak apurto’ oihukatzea»

Gazte mugimenduko jardunagatik birritan izan dute espetxean Markel Ormazabal (Donostia, 1982). Soziologia ikasketak burutu eta bere lehen liburua osatu du barrote artean: *Hemen naiz, ez gelditzeko baina* (Txalaparta, 2014). Kartzela kronikatik harago doa liburua, eta liburuaz harago hitz egin digu, idazketaz eta bereziki espetxeaz.

| ITZIAR UGARTE |

Noiz iritsi zinen kartzelara?

Bi garaitan izan naiz. Lehenik 2002an, kale borrokaren aurkako polizi sarekada batean atxilotu ninduten. Hiru egunez inkomunikatu eta torturak sufritu ostean, Alcalá Mecoko gazte moduluan izan ninduten hilabetez. Bigarren espetxealdia 2007tik 2013ko urtarriera izan zen, Jarrai-Haika-Segiren sumarioan auzipetuta. Aurretik, aita ere preso eduki zuten, 18/98 auzia zela-eta.

Gure historian kartzela horren presente izanik ere, hartaz deus ez dakigula azpimarratu duzu. Liburuaren aurkezpenean bota nuen anekdota: kartzelan sartu eta urtebetera, auzoan preso eskubideen aldeko saltsa guztietan eza-guna dugun emakume bat agertu zen gurasoenean, janariz betetako bi poltsa eskuetan, semeari eramateko zirela esanez. Kartzelaren inguruko gaietan aditutzat nuen, baina emakumea ez zen ohartzen Herrera de la Manchako garaietatik, duela ia 30 urte, debekatuta dagoela janaria sartzea kanpotik.

Preso egon direnen aipamenak eta erreferentziak baliatu dituzu. Nolakoak dira bilketa lana eta sormen prozesua ziegatik?

Kartzelak inbutuaren antza duela esaten zuen lagun preso batek. Patioan janariaz hitz egiten genuen maiz; kartzelara iritsi eta lehen egunetan sekulako txuleta edo bakailoa jateko gogo duzu, baina denborarekin inbutuaren irteera mehetzen doa eta azkenean, bi arrautza frijitu duinekin konformatzen zara. Sormenarekin ere berdin: kartzelara iristean sekulako burutazioak nituen, komiki liburua,

bertso liburua, poesia... Baina bitartean kartzelari buruzko testuak biltzen joan nintzen eta urteak igarota, informazio pila nuela eta zer egin ez nekiela konturatu nintzen. Horregatik, liburua collagea da kronika baino gehiago. Erreferentzia ugari dago, baina ez daude guztiak. Miaketak, ziega aldaketak direla eta, paper piloak galdu nuen.

Irutxuloko Hitzan ere kolaboratzen zenuen. Idazteak ihes egiten laguntzen du?

Kartzela barruan nor bere diziplinak bilatu ditzake, ikasketak, kirola, idazketa... baina idazten duen presoak bere denbora kartzelakoari ezarri eta denbora hori praktikatzuz ihes egiteko egiten du.

Irutxuloko Hitzan aurretik kolaboratzen nuen. Barrutik idazten jarraitzeak Donostiari buruzko informazioa irensten jarraitzeko aukera eman zidan. Ikaragarri eskertzen diet.

Idatz liteke kartzelaz inoiz barruan izan barik?

Ziurrenik ez. Kartzelaz idatzi diren testu onenak preso egon direnek idatzi dituzte, bai sormenezkoak, baita akademikoagoak ere. Pedro Oliver irakaslea datorkit gogora. Bere garaian intsumiso izateagatik Iruñeko kartzelan egona, gaur egun ziurrenik Espainiako Estatuan kartzelaren inguruan ikerketa gehien osatu duen irakaslea da.

Presondegiaren zigor sistemak gizarteari zer dakarkion mamitzen du liburuak.

Bai. Espetxea aberrazio soziala da, alfonbraren funtzioa betetzen du: gizarteko zikinke-riak azpian gorde eta ikusten ez ditugun

• ERDIKO KAIERA

Beste horrenbeste gertatzen da Mikel Antzarekin egun, nahiz eta bestelako kasua den kanpoan emandako urteengatik.

Hala ere, espetxearen eta euskal literatura-arte harrimana antzinakoa da. 1936ko gerrari erreparatzen badiogu, Jokin Urainek sekulako lana egin zuen *Ez dago etxean* liburuan. Atzerago joanda, 1545eko *Linguae Vasconum Primitiae* liburuan, aurreneko euskaraz kartzelatik idatzitako zenbait bertso plazaratu zituen Bernart Etxeparek.

Lekukotasun pertsonala baino, bizipen kolektiboaren isla jasotzen du irakurleak.

Bai, eta hemen idatzi den kartzela-literatura gehiena ikuspuntu horretatik idatzi da. Badaude salbuespenak, Iñaki De Juanaren *Egunak* edo Josu Urrutikoetxearen *Giltzapeko Sukaldaritza* kasu. Nitasetatik idatzitako testuak izan arren ez dute hainbeste sakontzen gorputzean edo norberak kartzelan egoteko moduan; gehiago da ekarpen kolektiboa.

Azkenaldian liburu ugaritan ageri dira musika-aipamenak. Zuk atal bakoitza abesti batekin itxi duzu.

Musika erabiltzea, melomanoaren ezaugarria izateaz gain, bada kartzelaren ezintasunari lotutako ariketa. Aspaldi debekatu zen kartzelatan musika sartzea. Nik musika erosi eta Euskal Herrian ekotzi berri ziren lan batzuk entzuteko aukera izan nuen, baina ez da ohikoa. Liburuan aipatzen ditudan azken urteetako abestiak lortu ahal izan nituenak dira, zaharragoak, aldiz, faltan sentitu eta entzun ezin nituenak.

Erosteke zortea izan dudana arren, ezin izan dut musika sortu. Instrumentu-eskaera guztiak baztertu zizkidaten segurtasunaren izean. Liburuan kontatu dut, The Clash-ekoek Londresen “Preso bat, gitarra bat” kanpainak egin izan dituztela instrumentuak kartzelara sartzeko, baina oztopoak izugarriak dira.

Izenburua Lisabören abestitik, Hemen naiz, ez gelditzeko baina. Baina kartzelaren itzala, presoaren baitan gelditzen da.

Bai, hori aipatzen dut Sarrionandiaren poemarekin liburu hasieran: “Preso egon denaren gogoia etengabe kartzelara itzultzen da”, pentsatuz nor egongo den gero zuk utzitako zeldan... Kartzelan nengoela behin eta berriz irakurtzen nuen poema eta esaten nuen, “ezinezkoa da, hemendik atera eta ze arraio itzuliko zaizu gogoia barrura!”. Baina benetan ulertu dut Sarrionandiak zioena, behin kalera atera eta urtebetera. Preso egon izana ezin da erazi, hor geratzen da, nahiz eta gu ez garen gelditzen. ■

bitartean, zoriotsu gara. Horregatik, espetxeari buruzko hausnarketa kolektibo sakona egin behar dugu. Kartzela bai ala ez eztabaida mahai gainean ezagutu dut beti. Baina ez da gauza bera “espetxeak euren jabeentzat” edo “espetxeak apurtu” oihukatzea. Hortik dator betiko galdera: inoiz herri askea izango garenean, zer egingo dugu delitugileekin?

Posible da kartzela gabeko herririk?

Ziur naiz baietz, Euskal Herria oso jendarte txikia delako. Sinesten dut herri txikiak komunitatea eratzeko duten gaitasunean eta Euskal Herriak elementu guztiak betetzen ditu bestelako esperientziak lantzeko. Hortaz pentsatuko duen jendea behar dugu.

Kartzela-literaturak Euskal Herrian izandako pisuaz hitz-atzea osatu du liburuan Iratxe Retolazak. Hemen kanpoan baino oihartzun handiagoa izan du?

Inguruko herrietan baino gehiago bai. Herriaren errealitate bat mahai gaineratzen jakin du kartzela-literaturak, baina idatzitakoa ere zer pentsatua eman beharko liguke. Testu oso politikoak dira. Sarrionandiak oso lerro argia markatzen du hor, ez hainbeste testuengatik, kalean idazle izatetik kartzelaratua den idazle izatera igarotzen delako baizik.

“Espetxeak alfonbraren funtzioa du: gizarteko zikinkeriak azpian gorde eta ikusten ez ditugun bitartean, zoriotsu gara. Horregatik, espetxeari buruzko hausnarketa kolektibo sakona egin behar dugu”.